

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можемо зробити висновок про те, що в статті актуалізовано проблему побудови освітнього середовища для навчання та розвитку обдарованих дітей, визначено його основний зміст та технологію здійснення. Наведено приклади наукових підходів до побудови освітнього середовища, структурними компонентами якого є *просторово-предметний, змістово-методичний, соціальний*. Вони визначають завдання роботи з обдарованими дітьми (на рівні сім'ї, на рівні діяльності адміністрації навчальних закладів, на рівні діяльності педагога) та забезпечують ефективність цього процесу. Встановлено основні характеристики, які виявляють готовність учителя до роботи з обдарованими учнями: високий рівень професійної майстерності; наявність професійно важливих особистісних якостей (необхідного рівня інтелектуального розвитку, адекватної самооцінки, творчого особистого світогляду, доброзичливості та об'єктивності при оцінюванні діяльності учнів); емоційна стабільність; уміння розпізнавати ознаки обдарованості в інтелектуальній діяльності, художній майстерності, спілкуванні; вміння залучати до виявлення та розвитку обдарованості дитини батьків, однолітків, створюючи за їхньою допомогою сприятливе середовище для розвитку здібностей та обдарувань учня.

Перспективи подальших наукових розвідок в означеному напрямі вбачаємо у визначенні та обґрунтуванні організаційно методичної моделі освітнього середовища як фактора розвитку обдарованих дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гонтаровська Н. Б. Теоретичні і методичні засади створення освітнього середовища як фактора розвитку особистості школяра : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук / Н. Б. Гонтаровська. – К., 2012. – 12 с.
2. Концептуальні засади підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями [Електронний ресурс] / О. Е. Жосан. – Режим доступу : <http://cmsps.edukit.kr.ua/Files/downloads/obdarovani.doc>.
3. Нечаєва О. С. Принципи побудови освітнього середовища для інтелектуально обдарованих підлітків / О. С. Нечаєва // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – Вип. 9. – Т. 9. – С. 337–345.
4. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості : [монографія] / Р. О. Семенова, О. Л. Музика, Д. К. Корольов та ін. ; [за ред. Р. О. Семенової]. – Київ = Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – С. 32–37.
5. Селезньова С. Технологія побудови цілісного розвивального освітнього середовища в колегіумі «Олімп»: (колект. перед. педагог. досвід) / С. Селезньова, Н. Цілик, О. Воронович. – 112 с.
6. Юркевич В. С. Где и как учить одаренных детей / В. С. Юркевич // «УГ». – М., 2013. – № 2. – С. 63–66.

Дата надходження до редакції: 16.07.2018 р.

УДК 37.091.4:37.017-027.553

Тетяна ГАВЛІТІНА,
кандидат педагогічних наук, доцент,
проректор із науково-педагогічної роботи
Рівненського ОІППО

МИСТЕЦТВО РОДИННОГО ВИХОВАННЯ ЗА В. О. СУХОМЛИНСЬКИМ

У статті розкрито основи родинного виховання з опорою на педагогічну спадщину Василя Сухомлинського та потребу створення необхідних умов виховання в сім'ї. Подано заповіді видатного педагога батькам у світлі психолого-педагогічних рекомендацій сучасного виховання, а також прийомів і способів взаємодії з дітьми.

Ключові слова: рід, сім'я, дитина, родинне виховання, заповіді батькам.

В статье раскрыты основы семейного воспитания с опорой на педагогическое наследие Василия Сухомлинского и необходимость создания определенных условий воспитания в семье. Представлены заповеди известного педагога родителям в свете

психолого-педагогических рекомендаций современно-го воспитания, а также приемов и способов взаимодействия с детьми.

Ключевые слова: род, семья, ребенок, семейное воспитание, заповеди родителям.

The article deals with the foundations of family education that based on the pedagogical heritage of Vasyl Sukhomlynsky and creation of necessary conditions for upbringing in the family. V. Sukhomlynsky's commandments has been given to parents in the light of psychological and pedagogical recommendations of modern education, receptions and methods of interaction with children.

Key words: kin, family, child, family upbringing, commandments to parents.

Постановка проблеми. Родинне виховання – це перше виховання, яке отримує дитина і яке супроводжує її впродовж усього періоду її розвитку. Саме у сім'ї закладається фундамент духовності дитини, її світорозуміння, саме родина впродовж перших років її життя формує основи майбутньої особистості.

У педагогічному доробку Василя Олександровича Сухомлинського важлива роль відведена питанням саме родинного і сімейного виховання, адже, на його глибоке переконання, успіх у вихованні поколінь залежить не лише від педагогів, а й від сім'ї, батьків, від батьківської педагогіки та материнського слова.

На необхідності посилення родинного виховання, допомоги сім'ї у піклуванні про дітей, партнерській взаємодії батьків, учителів і дітей, підвищенні відповідальності батьків за виховання дітей наголошується і в Концепції «Нова українська школа» [4].

Із плином часу потреба у родинному вихованні не зменшилась, навпаки, і тепер залишаються актуальними слова видатного педагога про те, що сім'я – це перше, з чого розпочинається велика ріка почуттів і переконань, подолання труднощів і перешкод, а головне – закладається основи особистості. Через чутливість і майстерність батьків до дитини виховується справжня Людина – син чи дочка, вірний товариш чи подруга, свідомий патріот та активний громадянин. Результати виховання в сім'ї накладаються на суспільне і шкільне виховання. Все це співзвучне із твердження Василя Олександровича про виховання в цілому, та родинне зокрема.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема родинного виховання завжди була предметом дослідження видатних науковців і відомих педагогів. Родинне виховання за Сухомлинським вирізняється з-поміж родинної педагогіки М. Стельмаховича та сучасних концепцій сімейного виховання і положень освітньої реформи.

Мистецтво родинного виховання сьогодні розкриває через педагогічні есе Шалва Амонашвілі, однойменна книга якого стане в нагоді усім, хто прагне виховати Людину, яка зробить цей світ кращим [1].

Про важливість праць В. Сухомлинського для сьогодення стверджують не лише педагоги і батьки, а й науковці та дослідники. Зокрема, про важливість для сучасної виховної практики моральної пропедевтики Василя Сухомлинського у творах для дітей і батьків наголошує І. Д. Бех [2].

Праці В. Сухомлинського – це етичні засади родинного виховання. Загалом у педагогічній системі В. Сухомлинського утвердилася певна система родинно-шкільного виховання, за якої батьки повинні були стати активними помічниками педагогів. Цьому сприяло не лише навчання батьків, а й спільне проведення свят, різноманітних суспільно-корисних справ. У «Батьківській педагогіці» [6] вчений по-новому осмислив взаємозв'язки родини і школи, в основу яких покладено глибоке народне підгрунтя, доступно, яскраво й образно показав зразки родинного виховання дітей та молоді з урахуванням етнічних засад українського народу, спираючись на народні бувальщини, казки, легенди, оповіді, розкрив кращі набутки етнічних засад виховання.

У праці «Як виховати справжню людину» [9] педагог дає поради майбутнім матерям і батькам вивчати історію свого народу, виховувати шанобливе ставлення до близьких, а в «Листах до сина» [7] закликає готуватися до родинного життя.

В. О. Сухомлинський першим у вітчизняній педагогіці 50-х років розпочав організацію педагогічного просвітництва батьків. На думку педагога, батьки повинні вчитися стільки ж років (у батьківській школі), скільки й діти.

На сьогодні залишаються актуальними питання родинного виховання у цілісному процесі духовно-морального зростання особистості. І важко не погодитися з тим, що досягнення успіху у вихованні особистості в сім'ї спільнотою батьків і всієї родини якраз і обумовлює потребу в родинному вихованні.

Мета статті – проаналізувати родинне виховання, яке отримує дитина у сім'ї, і яке супроводжує її впродовж усього періоду життя на основі заповідей Василя Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Родинне виховання – це виховання дітей у сім'ї батьками, родичами, опікунами або особами, які їх замінюють. Особливістю родинного виховання залишається те, що воно здійснюється на основі внутрішніх міжособистісних стосунків, трудових та опікунських обов'язків, родинно-побутової культури. Його визначальна роль обумовлена глибинним впливом на весь комплекс життя і розвитку дитини, метою виховання в демократичному суспільстві і специфікою кожної родини. Тому його складовими компонентами традиційно визначаються фізичне, інтелектуальне, моральне, трудове, художнє, екологічне, економічне виховання.

Родинне виховання – це джерело формування національної свідомості, працелюбства, людських почуттів, любові до батьків, пошани до рідної мови, культури та історії. Природний шлях розвитку кожної дитини походить від Роду до Народу – і таким має бути. Українська родина свою долю завжди переплітала із долею Країни, яку народ називає ненькою, як діти малечку називають матір у сім'ї.

В. О. Сухомлинський глибоко вивчав інтелектуальну і моральну атмосферу родин своїх вихованців та пізнання особливостей фізичного розвитку, духовного і морального світу дітей, вважав, що без знання дитини, розуміння дитячої психології, її переживань, почуттів, прагнень і сподівань неможливо досягти успіху. Таким чином, він знаходив відповіді про внутрішній стан дітей, бажання навчатися й розвиватися у певному напрямі. Серед усіх досягнень людини найбільшу цінність має добре і правильне виховання в дитинстві та юності. Схвально те, що виховання в сучасних умовах розглядається як цілісний і постійний процес, який здійснюється безпосередньо чи опосередковано у різних інституціях. На сімейне виховання дітей найбільше впливають відносини між батьками і родичами, особливо – відношення батьків до самої дитини.

Також варто зауважити, що позитивним моментом є розроблення Концепції сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина», виконання якої сприятиме підвищенню рівня та статусу сімейного виховання в сім'ї та в системі освіти, фізичному, інтелектуальному та духовно-моральному розвитку особистості дитини; розширенню складу суб'єктів сімейного виховання, посиленню координацію їх дій і впливів; формуванню культури сімейних тощо.

Родинне виховання не зводиться до передачі дитині сімейних цінностей і правил співжиття, воно передбачає і практичну реалізацію цих норм у звичках, у і стійкості інтересів, поглядів на людину і на її життя, на її оточення.

В. О. Сухомлинського глибоко хвилювали проблеми родинного виховання, виховання дитини усією сім'єю, та використання у вихованні батьківської педагогіки, тієї найменшої соціальної клітинки, де закладаються основи особистості, формуються характер молоді людини, моральні почуття, поведінка, громадянська зрілість. Він був переконаний у тому, що успіху у вихованні поколінь можна досягти тільки спільними зусиллями сім'ї, школи і громадськості. Педагог вважав родинне виховання однією із найважливіших соціальних проблем, від розв'язання якої залежить майбутнє нашого суспільства, моральне обличчя молоді, переконував, що воно покликане дати дитині життєві правила поведінки та особистісного визначення в діяльності.

У сучасних умовах виховання майбутніх поколінь маємо винести уроки з того, що традиційна практика виховання будувалася на забороні та неприйнятті багатьох чинників. У родинному колі довгий час переважали авторитет батька і матері, діяли повсюдні заборони, які оправдувалися тим, що так потрібно. Якщо дитина чує лише одні заборони, це сковує її, робить несміливою, пасивною. Вимоги батьків повинні виражатися не лише в заборонах, а насамперед у спонуканні дитини до позитивних дій.

Також вагро враховувати те, що в нормативно-правовому плані встановлені декларативні вимоги і основні обов'язки щодо виховання дитини в сім'ї. У частині 1 Сімейного Кодексу визначено загальні напрями виховання дитини в дусі поваги до прав і свобод інших людей, любові до своєї родини, сім'ї, свого народу, своєї Батьківщини. Однак у ньому не зазначено, які методи потрібно застосовувати при вихованні дитини. А це має значення, особливо для сучасних умов [5].

Здебільшого поради В. Сухомлинського побудовані на тісній співпраці сім'ї та школи у вихованні дітей. Із сучасних позицій саме батьки відповідальні за виховання дітей, а не заклади освіти, як прийнято було вважати раніше. Батьківська влада – це не лише право, а й мистецтво виховання, думка про мудрість материнської і батьківської любові, про гармонію доброти і вимогливості, ласки і суворості. Там, де немає мудрості батьківського і материнського виховання, така любов матері та батька до дітей нівечить їх.

В. О. Сухомлинський порушував дуже актуальну проблему сучасності – спілкування дітей із дорослими, та по-особливому підходив і до оцінки життєвої позиції, і ролі дитини в сім'ї. Діти в сім'ї – це не лише слухняні виконавці волі батьків і старших, їх ставлення до своїх сімейних і громадських обов'язків. Вони не повинні відчувати своєї нерівності, неповноцінності, приниженої гідності.

Видатний педагог дав ряд цінних практичних порад батькам щодо того, як створити в сім'ї умови для повноцінного морально-емоційного розвитку. Взаємини в сімейному колективі треба будувати так, щоб навіть найменших його членів пов'язували з іншими почуття взаємного обов'язку, поваги і турботи. Діти повинні змалечку віддавати комусь частку своєї душі, не замикатися у сфері своїх особистих переживань.

В. О. Сухомлинський був справжнім знавцем і дослідником психології взаємин батьків і дітей. Цей досвід він залишив у заповідях сімейного виховання, як постулатах виховання дитини в родині, в сім'ї і сьогодні. Проаналізуємо їх докладніше.

Заповідь 1. Ніколи не принижуй свою дитину, адже найбільшим приниженням для неї є покарання, яке за своєю природою принижує її гідність. Методи покарання батькам необхідно замінювати встановленням правил, обговоренням їх із дитиною, прийняттям їх дитиною.

Заповідь 2. Не погрожай дитині, тому, що загрози зовсім не покращують поведінки. Йдеться, зокрема, про неприпустимість покарання дитини в сім'ї, застосування насильства як такого, а не про заборону застосування обмежень до дитини у випадку порушення нею встановлених домовленостей.

Заповідь 3. Не вимагайте у дитини обіцянок, а виховуйте в неї самостійність, не вимагайте негайної покори, адже сліпе беззастережне підпорядкування не сприяє формуванню незалежної, самостійної людини. Якщо дитина чутлива і совісна, то вимагання обіцянок буде розвивати в неї почуття провини.

Заповідь 4. Не моралізуйте і не говоріть дуже багато. Загрози, насмішки, бурчання, лекції про мораль – під впливом словесного потоку дитина не реагує на них. Це для неї єдиний спосіб захисту і вона швидко його освоює, а оскільки відключитися повністю вона не може, то відчуває почуття провини, а це розвиває негативну самооцінку.

Заповідь 5. Не позбавляйте дитину можливості бути собою та уникайте надмірної опіки. Зайва опіка привчає дитину до думки, що сама вона нічого робити не може. Багато батьків не можуть оцінити можливостей дітей що-небудь робити самостійно. Ніколи не робіть за дитину те, що вона може зробити сама. Якщо ми хочемо виховати людину, якій притаманна самодисципліна, нам потрібно прагнути до того, щоб у дитини сформувався позитивний образ самої себе.

Заповідь 6. Не нашкодьте власній дитині своїми вчинками, бо сімейне виховання обов'язково принесе свої результати, якщо воно відбувається лише в атмосфері любові, взаємного розуміння і поваги та власного прикладу. Особливо небезпечним для моральності є індивідуалізм і споживацький характер життя молодих у сім'ях, бо саме там, де батьки віддають дітям усе і не вимагають від них взаємно нічого, виростають люди з кам'яним серцем, егоїсти, ледарі.

Заповідь 7. Не бійтеся визнати свої помилки, бо це виводить людину на більш високий якісний рівень – відповідальність за власні дії і помилки. Це формує відповідальну поведінку і позицію. Батьки мають бути об'єктивним стосовно своїх помилок, це викликає пошану від дітей. Важливо вміти робити це правильно, з найбільшою ефективністю. Для формування звички визнавати свої помилки їх необхідно не тільки визнавати, а й обговорювати з дітьми.

Заповідь 8. Виховуйте не лише дитину, а й самі себе, адже робота над своєю особистістю, виховання себе – перший крок до зрілості поведінки, а також навчання своїх дітей вихованню самих себе та розвитку свідомості й самосвідомості особистості.

Заповідь 9. Вірте у свою дитину, адже повага і віра в сили і можливості дитини переконує, що завдання батьків – створити позитивне у виховній взаємодії і сімейному побуті,

Заповідь 10. Допоможіть дитині повірити в себе, налаштуйте на позитивне, на довіру, щирість, віру у свої сили і, зрештою, на самовиховання, самодисципліну. Виховати людину – означає сформувати в неї позитивний образ самої себе, дати змогу своєю працею приносити радість рідним, бути задоволеним собою.

Дотримуючись мудрих порада великого педагога Василя Сухомлинського, важливо створити такі умови, щоб дитина в міру своїх сил і можливостей стала творцем добрих справ. Кожну дитину треба виховувати в душі бажання робити добро іншим.

Василь Сухомлинський розробив і вплив на практиці такі форми шкільно-сімейного виховання, як «школа радості», в якій педагоги разом із батьками впродовж року займалися підготовкою дітей до школи; «педагогічні понеділки» (засідання науково-педагогічної ради і заняття психологічного семінару), «психологічні семінари» для вчителів і «творчі лабораторії», які допомагали підготуватися до занять у «батьківській школі»; «педагогічна школа» для батьків [3].

Сьогодні родинне виховання перебуває на новій стадії розвитку. Сучасна модель родинного виховання формується за принципом співробітництва та партнерства. Важливо пам'ятати, що сім'я та заклади освіти мають стати справжніми партнерами, вони повинні разом створювати умови для гармонійного та всебічного розвитку дитини. Але саме родина несе повну відповідальність за виховання, навчання і розвиток своїх дітей.

Настав час, коли мимоволі повертаємося до своїх коренів, до народного дитинознавства, до української родинної педагогіки та збереження традиційного статусу української родини з її непорушним авторитетом і безмежними можливостями, утвердити те вічне і таке актуальне, взяте й у Василя Сухомлинського, від чого живиться батьківська та загальнолюдська педагогічна культура.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амонашвілі Ш. Майстерність родинного виховання / Ш. Амонашвілі. – Київ : Школа, 2017. – 440 с.
2. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія / І. Д. Бех. – Київ=Чернівці : Букрек, 2818. – С. 272-278.
3. Бондар Л. Система шкільно-сімейного виховання в педагогічній спадщині В. Сухомлинського / Л. Бондар // Наукові записки. – 2002. – № 5. – (Серія «Педагогіка»).
4. Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola>.
5. Сімейний кодекс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
6. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1978. – 263 с.
7. Сухомлинський В. О. Листи до сина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – 458 с.
8. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 4. – 638 с.
9. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину // Вибрані твори : у 5 т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 2. – 304 с.

Дата надходження до редакції: 17.09.2018 р.

УДК 37.013.42+070+372

Оксана ГОРОДЕЦЬКА,
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри менеджменту
і методології освіти Тернопільського ОКІППО

ВПЛИВ МЕДІА-ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті проаналізовано вплив медіатехнологій як потужного засобу соціалізації дітей дошкільного віку. Наведено приклади наявних небезпек та ризиків при використанні засобів масової комунікації. Висвітлено основні аспекти безпечного користування сучасними комунікаційними засобами.

Ключові слова: засоби масової комунікації, інформаційний вплив, діти дошкільного віку, соціалізація особистості, інформація.

В статье проанализировано влияние медиа-технологий как мощного средства социализации детей дошкольного возраста. Приведены примеры существующих опасностей и рисков при использовании средств массовой коммуникации.

Отражены основные аспекты безопасного пользования современными коммуникационными средствами.

Ключевые слова: средства массовой коммуникации, информационное влияние, дети дошкольного возраста, социализация личности, информация.

In the article influence of mediatechnologies is analysed as a powerful mean of socialization children of preschool age. The examples of existent dangers and risks are resulted at the use of facilities of mass communication. The basic aspects of the safe use are reflected by modern of communication facilities.

Key words: facilities of mass communication, informative influence, to put preschool age, socialization of personality, information.